

ІНВЕРСІЯ ЯК СРОДАК СІНТАКСІЧНАЙ ЭКСПРЭСІІ Ў ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫХ АРТЫКУЛАХ БЕЛАРУСКАМОЎНЫХ ГАЗЕТ

Місцюкевіч Яніна Іванаўна

выкладчык кафедры замежных моў установы адукацыі
“Міжнародны экалагічны інстытут імя А. Д. Сахарова БДУ”
(г. Мінск, Беларусь)

У сучасным грамадстве перманентна ўзрастае роля сродкаў масавай інфармацыі ў фарміраванні грамадскай свядомасці. У сувязі з гэтым актуальным становіцца вывучэнне лінгвістычных сродкаў сугістацыі, якімі карыстаюцца аўтары пры напісанні публіцыстычных артыкулаў. Сярод сродкаў уздзеяння асаблівае месца займаюць экспрэсіўныя сінтаксічныя канструкцыі: антытэза, умаўчанне, эліпсіс, зеўгма, рытарычныя звароты, пытанні, парцэляцыя, інверсія і іншыя. Напружанасць і выразнасць маўлення ўзмацняе выкарыстанне такога сінтаксічнага сродку як інверсія. Даследаўчы м асабліваасцей і функцый інверсіі займаліся такія лінгвісты, як А. І. Сіроціна, І. І. Каўтунова, А. І. Смірніцкі, І. В. Арнольд. З пункту гледжання інверсіі як экспрэсіўнага сродку яе вывучалі Н. Э. Шандроха, А. П. Скавароднікаў. Варта падкрэсліць, што выкарыстанне інверсіі ў мове публіцыстычных артыкулаў вывучана менш глыбока ў параўнанні з іншымі тэмамі дыскурса.

Мэта дадзенага артыкула — прааналізаваць выпадкі ўжывання інверсіі ў артыкулах газет ЛіМ і “Звязда”. Пад інверсіяй мы ўслед за В. С. Ахманавай разумеем «нарушение обычного расположения (порядка следования) составляющих предложения слов и словосочетаний, в результате чего «переставленный» элемент предложения оказывается выделенным и, таким образом, привлекает к себе внимание» [7, с. 176].

Вялікая колькасць загаловаў беларускамоўных газетных артыкулаў утрымліваюць у сабе інверсію: *Клас, дзе дзяцей вучаць электрабясцёцы, адкрылі ў Гамелі* (Звязда, 01.02.2017 г.); *Без дапамогі пэндзля можа працаваць мастак* (Андрэй Сакалоў (ЛіМ, 31.03.2017 г.); *Жыць тэатрам прапануе Міжнародны моладзёвы форум «М.@rt.кантакт» у горадзе на Дняпры* (ЛіМ, 24.03.2017 г.). Гэта звязана з тым, што аўтар імкнецца паставіць на першае месца тое слова ці словазлучэнне, якое яскрава падкрэслівае тэму артыкула, можа прыцягнуць увагу чытача ці выклікаць эмацыйны водгук, прычым як адмоўны, так і станоўчы.

У вялікім адсотку выпадкаў інверсія ўступае ў адносіны стылістычнай канвергенцыі, такім чынам аўтар аб'ядноўвае экспрэсіўны патэнцыял гэтай адзінкі з іншымі сінтаксічнымі канструкцыямі, значна павялічваючы ступень

эмацыйнай афарбоўкі сказа ці словазлучэння. Напрыклад, інверсія, градацыя і ўмаўчанне: *Не пазнаць было чалавека: «дурняў» высаджваў з падколкамі, «пагоны» ім вешаў з рогатам, ажываў, крычаў, святкаваў...* (Звязда, 04.02.2017 г.); інверсія і антытэза: *Са з'яўленнем неверагоднага, цікаўнага Кураняці лясныя жыхары пачынаюць вызначаць яго лёс: з'есці ці выхаваць?* (ЛіМ, 06.01.2017 г.); інверсія і ўмаўчанне: *А праз год на тым жа месцы яму трапіў даверлівы бабёр... без лапы* (Звязда, 04.02.2017 г.); інверсія і сінтаксічны паралелізм: *Не з кожнага спартсмена можна зрабіць алімпійскага чэмпіёна, і не з кожнага атрымаецца добры навуковец* (Звязда, 02.02.2017 г.).

Дыстантнае размяшчэнне членаў інверсіраванага словазлучэння ўзмацняе стылістычны эфект інверсіі: *З'яднаць гэтыя дзве лініі ў адной злучальнай манеры – арыгінальнай у сучаснай беларускай літаратуры (прыкладваецца яшчэ хіба толькі сямейная сага Паўла Касцюкевіча «Глан Габарозы») – напойніцу атрымалася ў Марыі Роўда ў кнізе прозы «Клінічны выпадак, альбо Дарэмныя ўцёкі», выданай у 2015 годзе ў выдавецтве «Кнігазбор»* (ЛіМ, 27.01.2017 г.).

У прааналізаваных газетах сустракаюцца выпадкі інверсіі ўсіх членаў сказа:

- інверсія галоўных членаў сказа: *Сфарміраваўся жыццёвыя прынцыпы, якія творца не парушаў сам і не дазваляў іншым* (ЛіМ, 31.03.2017 г.); *Ідэй і задум было шмат, таму дастаткова хутка прыйшла вядомасць...* (ЛіМ, 31.03.2017 г.).

- інверсія азначэнняў: *Па-першае, паззія – рэч глыбакадумная, і кожны верш – як свята Перамогі: са слязмі на вачох; па-другое, літаратурная супольнасць ва ўсе часы неаднародная, і такі дзень увасабляе высакародную, але ўтапічную місію захаплення і хіпелагам творчых душ, якія па-сапраўднаму разам ніколі-ніколі не будуць* (ЛіМ, 24.03.2017 г.)

- – інверсія дэмаўчэнняў: *Актыўную навуковую дзейнасць А. Багдановіч распачаў у Яраслаўлі* (ЛіМ, 31.03.2017 г.)

- – інверсія асапчэнасцей: *Пад час дыялогу з прадстаўнікамі дзяржорганаў людзкі агульваюць свае праявы, якія датычацца паляпшэння сацыяльнага абслугоўвання, далейшага развіцця эканомікі, і іншыя пытанні* (Звязда, 08.04.2017 г.); *Ад званка да званка прайшоў франтавы дарогі, вайну скончыў у маі 1945 года ў Празе* (ЛіМ, 31.03.2017 г.)

Такім чынам, можна зрабіць выснову, што размяшчэнне членаў сказа ў адмысловым парадку, які парушае звычайны (прамы) парадак, з мэтай узмацніць выразнасць сказа, часта выкарыстоўваецца ў мове беларускіх газет. Досыць распаўсюджанай з'яўляецца стылістычная інверсія, калі ў сказе на першым месцы аказваюцца выказнікі і дапаўненні. Часта сустракаюцца выпадкі стылістычнай канвергенцыі інверсіі з іншымі сінтаксічнымі канструкцыямі: антытэзай, умаўчаннем, сінтаксічным паралелізмам і іншымі.

Інверсія звязаная не толькі са зменай становішча членаў сказа між сабой, але і з месцам слова ў сказе. У найбольш выйгрышным становішчы аказваецца той член сказа, які выносіцца ў яго пачатак (калі толькі гэта месца не з’яўляецца для яго звычайным) або, наадварот, ставіцца ў канец сказа, асабліва калі ў абсалютным канцы сказа паведамляецца нешта новае.

Літаратура

1. Сиротина, О. Б. Порядок слов в русском языке / О. Б. Сиротина. – М. : ЛЕНАНД, 2014. – 167 с.
2. Ковтунова, И. И. Современный русский язык. Порядок слов и актуальное членение предложения / И. И. Ковтунова. – М. : УРСС, 2002. – 240 с.
3. Смирницкий, А. И. Синтаксис английского языка / А. И. Смирницкий. – М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1957. – 286 с.
4. Арнольд, И. В. Стилистика. Современный английский язык : учебник для вузов. / И. В. Арнольд. – 4-е изд., испр. и доп. – М. : Флинта : Наука, 2002. – 384 с.
5. Шандроха, Н. Э. Экспрэсіўны сінтаксіс : вучэб.-метад. дапамаг. / Н. Э. Шандроха. – Гродна : ГрДУ, 2002. – 62 с.
6. Сковородников, А. П. Экспрессивные синтаксические конструкции современного русского литературного языка / А. П. Сковородников. – Томск, 1981. – 255 с.
7. Ахманова, О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Ком-Книга, 2007. – 576 с.

УДК 82 (091)

ТЕАТРАЛЬНЫЙ ДИСКУРС В РОМАНЕ М.А. БУЛГАКОВА «ЗАПИСКИ ПОКОЙНИКА»

Голубович Нина Васильевна

старший преподаватель кафедры литературы
учреждения образования «Витебский государственный
университет имени П. М. Машерова»
(г. Витебск, Беларусь)

В 1930 году М.А. Булгаков пришел во МХАТ, где до 1936 года работал режиссером-ассистентом. Впечатления писателя об этом периоде его жизни нашли художественное воплощение в романе «Записки покойника», над которым он работал в 1936–1937 годах.

Слово «театральный» в подзаголовке «Записок покойника» обозначило не только место действия и особенности романной коллизии. Роман имеет специфическую «театральную» поэтику: он сценичен в своей конструктивной основе – по своей пространственной и темпоральной организации (романное время-пространство театрализовано авторской игрой с «четвертой стеной»); по способам речевой характеристики персонажей; по «ролевому положению»